

Spis treści

Wstęp. Rozbieżne emancypacje	5
Część I. Wymiana środka. Kultura i społeczeństwo (1976–1985)	15
Rozdział 1. Poza systemem: formy niezależności w kulturze i szukanie nowej większości	17
1.1. Próżnia i jej wypełnienia	19
1.2. Egzystencja niezależna (E. Stachura)	20
1.3. Przeciw systemowi literackiemu: rewolucja artystyczna w prozie	27
1.4. Niezależny obieg komunikacyjny	35
1.5. Krytyka literacka i prawda (spór o literaturę na łamach „Zapisu” i „Pulsu”)	38
1.6. Krytyka, rzeczywistość i sprawa odbiorcy	46
Rozdział 2. Realizm, znikanie klas i kryzys kultury niezależnej	55
2.1. Realizm przeciw masie (J. Andrzejewski, M. Nowakowski, K. Brandys, T. Konwicky)	55
2.2. Wizerunki niekorzystne: kulturowe obrazy klasy robotniczej	68
2.3. Wizerunki pożegnalne – literatura nurtu chłopskiego (T. Nowak, E. Redliński, W. Myśliwski)	73
2.4. Wspólnota odrodzona? Kryzys kultury niezależnej i realizm antysocjalistyczny	86
Część II. Zaangażowanie i osobność: transformacje literatury 1985–1995	97
Rozdział 3. Kultura i literatura w czasie przesilenia (lata 80. XX wieku)	99
3.1. Symptomy zmian	100
3.1.1. Infrastruktura	100
3.1.2. Idee	102
3.1.3. Poetyki	104
3.2. Bunt różnic albo o roli krasnoludków w historii	106
3.2.1. Mit pluralizmu a kultura zaangażowana („Czas Kultury”, „brulion”, A. Zagajewski)	111
3.2.2. Mit pluralizmu i problem języka (M. Świetlicki, J. Pilch)	114

3.3. Poetyka	121
3.3.1. Poetyka: śledztwo w sprawie nieobecności (P. Huelle, Weiser Dawidek)	121
3.3.2. Poetyka: śledztwo w sprawie inności	128
Rozdział 4. Końce historii i problem dalszego ciągu	134
4.1. Koniec utopii (L. Kołakowski, M. Janion, F. Fukuyama)	135
4.2. Groteska antyhistoriozoficzna (A. Bart, P. Szulkin, T. Komendant)	141
4.3. Pod powierzchnią historii (M. Tulli)	147
4.4. Dalszy ciąg jako banał (N. Goerke, A. Wiedemann, W. Kuczek)	152
4.5. Nostalgia jako język oporu	162
4.6. Wymiana większości (E. Redliński, A. Libera)	167
4.7. Klasa chłopska, czyli konieczne zniknięcie (W. Myśliwski, A. Stasiuk, O. Tokarczuk)	175
4.8. Klasa średnia, czyli hegemon zależny (M. Nowakowski, P. Siemion)	189
Część III. Kłopoty z emancypacją	203
Rozdział 5. Tropy płci: pisanie kobiet (1995–2020)	205
5.1. Sublokatorci	207
5.2. Wolność i płć (J. Tischner, I. Filipiak)	211
5.3. Literatura wobec dyskursów publicznych	219
5.4. Mała Dziewczynka (S. Chutnik)	224
5.5. Kobieta rozproszona (J. Bator)	229
5.6. Kobieta równa (J. Brach-Czaina, S. Chutnik)	236
5.7. Wsparcie	241
5.8. Od kobiety do społeczeństwa	247
5.9. Prospekt: somatopoetyka	251
Rozdział 6. Tropy pożądania: literatura i homoseksualizm	262
6.1. Społeczny teatr płci (G. Musiał, M. Pankowski)	264
6.2. Kontrakt pierwszy: umowa o tolerancję (J. Strykowski, <i>Milczenie</i>)	270
6.3. Spór wewnętrzny: sublimacja przeciw bezpośredniości (G. Musiał, <i>Al fine</i>)	273

6.4. Kontrakt drugi: umowa kapitalistyczna (M. Krzeszowiec, M. Zygmunt)	276
6.5. Backlash jako produkt kapitalizmu (M. Sieniewicz, <i>Żydówkę nie obsługujemy</i>)	278
6.6. Kontrakt trzeci: umowa mieszczańska (B. Żurawiecki)	285
6.7. Zerwany kontrakt (M. Witkowski, <i>Lubiewo</i>)	290
6.8. Odnowienie kontraktu (I. Karpowicz, <i>Ości</i> ; P. Demirski, <i>Tęczowa Trybuna</i> 2012)	300
6.9. Coming out i coming back: literatura lesbijska	307
6.10. Mimo wszystko horror?	320

Rozdział 7. Tropy podległości: gorsza większość i zwrot ludowy w kulturze polskiej (2010–2020)

7.1. Nieistotna większość	335
7.2. Wstyd i bunt (M. Pilot, P. Demirski i M. Strzępka, D. Rycharski)	338
7.3. Od prozy nurtu chłopskiego do prozy o wsi (W. Szostak, A. Muszyński, R. Rak)	343
7.4. Zwrot ludowy i syntezy długiego trwania feudalizmu (K. Pobłocki)	350
7.5. Od zwrotu ludowego do zwrotu równościowego (E. Ostrowska, A. Kaczorowski, I. Karpowicz, J. Kuciel-Frydryszak, A. Urbanik-Kopeć)	354
7.6. Podsumowanie: sploty emancypacji	360

Cześć IV. Gatunki niefikcyjne

Rozdział 8. Sylwa i rozmowa 1976–2020

8.1. Sylwa	369
8.1.1. Sylwa, czyli pisanie niezobowiązujące: lata 70. i 80. xx wieku	369
8.1.2. Sylwa ponowoczesna, czyli pisanie mniej niezobowiązujące: lata 90. xx wieku i później	374
8.2. Wywiad	377
8.2.1. Wywiad rzeka, czyli dochodzenie do porozumienia	377
8.2.2. Wywiad delta, czyli dochodzenie w sprawie równości	384
8.2.3. Zawłaszczenie i odzyskiwanie rozmowy	387
8.3. Podsumowanie: zakłócanie porządków	392

Rozdział 9. Reportaż	395
9.1. Gwarancje ciągłości: instytucje, tradycje, M. Wańkowicz	395
9.2. Granice reportażu	399
9.2.1. Krzysztof Kąkolewski – reportaż podrealny	400
9.2.2. Hanna Krall – reportaż fantomowy	402
9.2.3. Ryszard Kapuściński – reportaż metahistoryczny	407
9.3. Instytucje: od lat 80. XX wieku do drugiej dekady XXI wieku – stabilność, kryzys, rozrost	416
9.4. Zmiana w hierarchii	421
9.5. Zmiana w układzie „prawda–fikcja”	423
9.6. Polska szkoła reportażu	428
9.7. Reporter jako tłumacz (I. Morawska, W. Nowak, M. Szczygiel)	430
9.8. Reportaże o peryferiach i prowincji w skali lokalnej (M. Kołodziejczyk) i globalnej (reportaż zagraniczny)	434
9.9. Quasi-rodzina (K. Surmiak-Domańska, M. Kącki)	437
9.10. Instytucje izolacyjne (J. Kopińska, M. Abramowicz)	442
9.11. Klasa społeczna jako peryferie (M. Kącki, reportaże socjologiczne)	448
9.12. Miasto, miastko, ustrój (reportaż urbanistyczny, reportaż ekonomiczny)	453
9.13. Zamiast podsumowania	460
Część V. Gatunki ultrafikcyjne: fantastyka 1975–2020	463
Rozdział 10. Konstelacja Lem, fantastyka socjologiczna, cyberpunk	465
10.1. (Samo)organizacja	466
10.2. Porządek i przypadek – Stanisław Lem	470
10.3. Fantastyka socjologiczna	479
10.4. Fantastyka bliskiego zasięgu: clerical fiction	486
10.5. Cyberpunk	489
Rozdział 11. Fantasy, alternatywne historie, alternatywne ontologie	498
11.1. Fantasy (nie tylko A. Sapkowski)	498
11.2. Historie alternatywne – pierwsza fala	512
11.3. Fantastyka zmiennych ontologii (M. Huberath, J. Dukaj)	517

11.4. Historical fantasy (A. Sapkowski)	528
11.5. Fantastyka zmiennych źródeł energii – steampunk, solarpunk	538
11.6. Historie alternatywne – druga fala	541
11.7. Zakończenie: pochwała wyobraźni	550
Część VI. Węzły zbiorowej tożsamości	557
Rozdział 12. Zagłada: odkrywanie horroru	559
12.1. Zagłada jako problem estetyczny	561
12.2. Horyzonty potworności	566
12.3. Połowa lat 80. XX wieku: konteksty kulturowe 'i historycznoliterackie (J. Jedlicki, J. Błoński, A. Grupińska, P. Szewc)	568
12.4. Horror zakłóconego istnienia (H. Krall, J.M. Rymkiewicz, P. Matywiecki)	576
12.5. Horror nieludzkiej codzienności (H. Grynberg, M. Bieńczyk, J.T. Gross)	588
12.6. Horror obrzydliwego oczyszczenia (T. Słobodzianek, I. Ostachowicz)	603
12.7. Bilans grozy	612
Rozdział 13. Kresy: od kolonii do dekolonizacji	617
13.1. Wytwarzanie Kresów: unia polsko-litewska (wiek XIV)	618
13.2. Scalanie mapy: Kresy w epoce rozbiorów	619
13.3. Kresy w II Rzeczypospolitej: aneksja Wileńszczyzny i wojna polsko-ukraińska	621
13.4. Likwidacja mapy: pojażańskie wysiedlenia	623
13.5. Kresowy realizm magiczny: literatura małych ojczyzn	625
13.6. Wacław i Klara zza Bugu (film <i>Sami swoi</i> , powieść H. Auderskiej <i>Ptasi gościniec</i>)	631
13.7. Mit mroczny (W. Odojewski)	634
13.8. Transfer Kresów (S. Chwin, <i>Krótką historią pewnego żartu</i>)	642
13.9. Kresy „od dupy strony”: spór o serial <i>Boża podszewka</i>	649
13.10. Kresy – dekolonizacja (J. Obrębski, D. Beauvois, J. Sowa, Z. Szczerek)	653

Część VII. Rewidowanie mapy. Europa wyobrażona w literaturze polskiej
(od połowy lat 80. XX wieku do schyłku drugiej dekady XXI wieku) **663**

Rozdział 14. Oś Wschód–Zachód: Rosja **665**

- 14.1. Wyprowadzka z mapy i poetyki pisania o Rosji 665
- 14.2. Poetyka wizytacji (R. Kapuściński) 668
- 14.3. Poetyka zbieractwa uczestniczącego (J. Hugo-Bader) 672
- 14.4. Zbieractwo uczestniczące i nowe atlasy (O. Tokarczuk) 677
- 14.5. Zbieractwo uczestniczące i odwrócony transfer 682
- 14.6. Poetyka fingowania języka (M. Wilk) 684
- 14.7. Poetyka fingowania historii (J. Dukaj) 690
- 14.8. Rosja w nas (D. Masłowska) 693
- 14.9. Wschód w nas (A. Stasiuk) 700
- 14.10. Podsumowanie: aktualny terminal rosyjski 704

Rozdział 15. Oś Wschód–Zachód: Niemcy **706**

- 15.1. Wymiana Niemca (A. Szczypiorski) 707
- 15.2. Wymiana ojczyzny (S. Chwin) 710
- 15.3. Wymiana potworności (W. Nowak, J. Rudnicki) 717
- 15.4. Wymiana tożsamości: literatura migracyjna
 („kiełboludy”, D. Muszer, J. Rudnicki) 723
- 15.5. Wymiana płynów (J.M. Rymkiewicz, W. Nowak) 729
- 15.6. Podsumowanie: aktualny terminal niemiecki 735

Rozdział 16. Oś Północ–Południe: Skandynawia **739**

- 16.1. Zmiana współrzędnych (M. Dejczer, *300 mil do nieba*;
 A. Zagajewski, *Solidarność i samotność*) 741
- 16.2. Poszerzanie stereotypu: równość (D. Masłowska, *Paw królowej*) 745
- 16.3. Poszerzanie stereotypu: płęć (M. Gretkowska, G. Plebanek) 749
- 16.4. Granice nowoczesności (M. Zaremba, *Polski hydraulik*) 753
- 16.5. Granice przekładu (Z. Kruszyński, B. Świdorski) 756
- 16.6. Podsumowanie: skandynawski performatyw 762

Rozdział 17. Oś Północ–Południe: Europa Środkowa **765**

- 17.1. Od geopolityki do geopoetyki – Milan Kundera 765
- 17.2. Europa Środkowa jako język kontestacji
 (S. Chwin, P. Huelle) 771

17.3. Esej posttraumatyczny i poszerzenie Europy Środkowej na wschód (K. Czyżewski)	773
17.4. Narracja prowincjonalna i rozciągnięcie Europy Środkowej na południe (A. Stasiuk)	776
17.5. Europa Środkowa jako przekład z ograniczonym słownikiem – Czechy (M. Szczygieł)	782
17.6. Europa Środkowa jako nieprzekładalne – Rumunia, Albania, Węgry (B. Luft, M. Rejmer, K. Varga)	787
17.7. Przekład jako dyktat (Międzymorze, Z. Szczerek)	791
17.8. Europa Środkowa jako jednostkowa uniwersalność (O. Tokarczuk, <i>Księgi Jakubowe</i>)	796
17.9. Podsumowanie: Europa Środkowa jako wyzwanie dla literatury	805

Posłowie. Emancypacje i terapie	810
---------------------------------	-----

Podziękowania	822
---------------	-----

Indeks nazwisk	823
----------------	-----